

ZDENKA WEBER
Ministarstvo vanjskih poslova i
europskih integracija
zdenka.weber@gmail.com

Primljeno: 30. 08. 2010.
Prihvaćeno: 09.12. 2010.

HRVATSKA GLAZBENA BAŠTINA NA VARAŽDINSKIM BAROKNIM VEČERIMA OGLEDI O TRANSKRIPCIJAMA I REDAKCIJAMA: ENNIO STIPČEVIĆ

Varaždinske barokne večeri od svojih početaka veliku pažnju posvećuju predstavljanju i prvim suvremenim izvedbama novootkrivenih djela hrvatske glazbene baštine. Na tom se području, koje je izuzetno značajno za otkrivanje zaboravljenih rukopisa, te za njihovo transkribiranje namijenjeno suvremenim izvedbama, ogledao veliki broj hrvatskih muzikologa i glazbenika. Nedvojbeno najznačajnije mjesto u kontekstu varaždinskog festivala zauzima akademik Lovro Županović (1925.-2004.), koji je za novovjeke izvedbe pripremio i obradio veliki broj rukopisa skladatelja barokne glazbe i razdoblja koje je slijedilo. Ennio Stipčević (1959.), koji je bio Županovićev student, nastavlja rad na transkribiranju i objavljivanju skladbi starih majstora i u tome je izuzetno uspješan. U njegovim se istraživanjima osobito ističe otkrivanje novih skladateljskih imena, a na Varaždinskim baroknim večerima djela tih majstora trajno doživljavaju prve suvremene izvedbe. Kako je već riječ o znatnom broju predstavljenih skladatelja, zanimljivo je iscrpnije upućivanje u Stipčevićev rad. Priloženo istraživanje obrađuje trojicu baroknih skladatelja čije je opuse Stipčević transkribirao i objavio u notnim izdanjima.

Već je uvodni koncert prvih Varaždinskih baroknih večeri održan 1. listopada 1971. godine imao uključeno djelo hrvatskog skladatelja, *Rondo* Ivana Mane Jarnovića u izvedbi pijanista akademika Jurice Muraja.¹ Na drugom koncertu 3. listopada 1971. godine bili su izvedeni *Odabrani moteti* Ivana Lukačića² u obradi

¹ Programska knjižica Varaždinskih baroknih večeri 1971., Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

² Motete *Cantabo Domino, Orantibus in loco isto, Sancta et immaculate, Quam pulchra es i Ex ore infantium* izveli su Nevenka Petković-Sobjeslavski, sopran, Nada Puttar-Gold, alt, Josip Novosel, tenor,

Dragana Plamenca (1895.-1983.). Orguljaš Anđelko Klobučar izveo je *Sonatu za orgulje* Julija Bajamontija, a bila je izvedena i prva suvremena izvedba *Simfonije u G-duru* Amanda Ivančića³ u obradi akademika Lovre Županovića (1925.-2004.). Na području otkrivanja i transkribiranja za prve suvremene izvedbe u daljnjim je godištim festivala kao najaktivniji, s najvećim brojem otkrivenih i obrađenih djela starih hrvatskih majstora sudjelovao upravo Lovro Županović. Za varaždinsku glazbenu prošlost od osobite je važnosti bilo drugo godišće festivala 1972. godine na kojemu su 29. rujna javnosti bila po prvi put u suvremenim izvedbama predstavljena djela Jana Křtitela Vaňhala, Ivana Wenera i Leopolda Ebnera,⁴ sva u Županovićevom izboru, transkripcijama i obradama kojima je uveo skladatelje pod nazivom „Varaždinski skladateljski krug.”⁵ Županovićeva otkrića i doprinosi upoznavanju hrvatske stare glazbe trajno su obogaćivala repertoar Varaždinskih baroknih večeri, a uz njegove obrade javnosti su bile predstavljane i transkripcije drugih uglednih hrvatskih muzikologa i glazbenika. Jedan od najrevnijih tragatelja za djelima hrvatske barokne glazbene baštine kao i za djelima stranih skladatelja koji su djelovali u Hrvatskoj je u posljednjim desetljećima Ennio Stipčević, kojemu je, kao studentu iz razreda akademika Županovića i jedinom upornom i uspješnom nastavljaju njegovih istraživanja, posvećen ovaj rad. U daljnjem se izlaganju pozornost pridaje Stipčevićevim doprinosima, kojima se na Varaždinskim baroknim večerima prvi put javio 1983. godine. Pri odabiru u ovom radu obrađenih skladateljskim imena vodila me je činjenica da je riječ o novim skladateljskim imenima koje je Stipčević uveo u hrvatsku izvo-

Marijan Jurišić, bas, Anđelko Klobučar, orgulje, Zbog Muzičke škole Varaždin pod ravnanjem Marijana Zuberera. Programska knjižica VBV 1971., Popis *Hrvatska glazbena baština na VBV*, Arhiv VBV, Koncerni ured Varaždin.

³ U izvedbi Orkestra Muzičke škole Vatroslav Lisinski, Vladimir Kranjčević, dirigent, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁴ Komorni orkestar i mješoviti zbor RT Zagreb, Josip Novosel, tenor i Vladimir Ruždjak, bariton, pod ravnanjem Antona Nanuta izveli su *Simfoniju in C* za gudače i *Simfoniju u G-duru* za gudače i dva roga, J. K. Vaňhala, *Benedictus*, za alt, dvije violine, violončelo i orgulje I. Wenera i *Ariju Sv. I. Nepomuka*, za dva soprana i dvije violine uz orgulje te oratorij *Pod križem*, za dva soprana, bariton, zbor i gudače uz orgulje L. Ebnera. Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin. U seriji “Hrvatska glazbena baština” zagrebačkog poduzeća za izradu gramofonskih ploča Jugoton objavljena je 1978. godine LP gramofonska ploča (LSY 68049) sa slijedećim interpretima i repertoarom pod nazivom Varaždinske barokne večeri – Varaždinski skladateljski krug: Hrvatski festivalski orkestar i Festivalski zbor sa solistima Blaženkom Milić i Brankom Beretovac, soprani, Nadom Puttar-Gold, mezzosopran, Vladimirom Ruždjakom, bariton i Željkom Marasovićem, orgulje, pod ravnanjem Vladimira Kranjčevića izvode *Oratorij (Pod križem)* za 2 soprana, bariton, mješ. zbor, gudače i orgulje L. I. Ebnera, *Simfoniju u C-duru* (jednostavačnu) za gudače J. K. Vaňhala i *Benedictus* za alt, 2 violine, bas i orgulje I. Wenera.

⁵ Zdenka VEBER, Povijesno značenje “Varaždinskog skladateljskog kruga”, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, Varaždin 1991., str. 223-233.

đačku praksu te je, objavivši suvremene transkripcije njihovih djela, tu vrijednu baroknu ostavštinu vezanu uz hrvatsku glazbenu produkciju razdoblja učinio pristupačnom interpretima i ne samo u Hrvatskoj.

ENNIO STIPČEVIĆ (1959.)

Ennio Stipčević rođen je u Zagrebu 17. rujna 1959. godine. U rodnom gradu pohađao je osnovnu školu, završio je Klasičnu gimnaziju te studij muzikologije (1983.) i poslijediplomski studij (1986.) na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu doktorirao je 1993. godine. Od 1984. zaposlen je u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (Odsjek za povijest hrvatske glazbe), sada u zvanju višeg znanstvenog suradnika. Od 1994. predaje muzikološke predmete na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a od 1997. i na Hrvatskim studijima.

Godine 1986. u sklopu Osorskih glazbenih večeri pripremio je simpozij o glazbenom baroku u Hrvatskoj, a radovi s toga znanstvenog skupa objavljeni su u zborniku *Glazbeni barok u Hrvatskoj*.⁶ Boravio je na studijskim putovanjima u Veneciji i Rimu (1987.), Grazu (1992.), Firenzi (1994.), Parizu (1995.), a školsku godinu 1996./97. zahvaljujući stipendiji fondacije Fulbright proveo je kao *visiting scholar* na Yale University (New Haven) u SAD-u. Od 1999. godine prihvaćen je kao *fellow* u Institutu Villa I Tatti u Firenzi (The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies), a od 2006. godine surađuje s Centre d'Études Supérieures de la Renaissance u Toursu. 1994. godine postao je član suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (reizabran 2004.).

U središtu Stipčevićeva znanstvenoga rada su starija hrvatska glazba, arhivska istraživanja i glazbena paleografija. Objavio je šezdesetak znanstvenih radova, među kojima trinaest knjiga i dvadesetak notnih izdanja. Kao pozvani predavač sudjelovao je na tridesetak znanstvenih skupova u Hrvatskoj, SAD-u, Italiji, Sloveniji, Poljskoj i Francuskoj.

Često surađuje s domaćim i inozemnim ansamblima za ranu glazbu, za koje priprema notni materijal za suvremene izvedbe renesansnih i baroknih hrvatskih skladatelja.

Za muzikološki rad dobio je nagradu *Ivan Lukačić*, što ju dodjeluju Varaždinske barokne večeri (1988., 1998.), nagradu *Andrija Patricij* Osorskih glazbenih večeri (1998.), nagradu *Josip Andreis* Hrvatskoga društva skladatelja (2008.) i 2009. godine nagradu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za glazbenu umjetnost 2008. godine za knjigu *Francesco Sponga-Usper* (Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008.).

⁶ Ennio STIPČEVIĆ, *Glazbeni barok u Hrvatskoj*, Osorske glazbene večeri, Osor 1989.

Muzikološka istraživanja i pripreme notnih materijala za suvremene izvedbe istakle su Ennija Stipčevića kao jednog od vrlo uspješnih znanstvenika na području hrvatske stare glazbe i upravo zahvaljujući njegovom radu uvedena su na Varaždinskim baroknim večerima nova imena skladatelja čiji se životopisi tek istražuju a djela pronalaze u europskim knjižnicama i arhivima. Nastavljajući na rad prvenstveno Dragana Plamenca i svojeg mentora akademika Lovre Županovića uspijeva Ennio Stipčević kontinuirano transkribirati svoja otkrića i objavljuje ih kao partiture te predaje glazbenicima za suvremenu uporabu.

JOHANN PETRUS JAKOB HAIBEL (1762. – 1826.)

Prvi skladatelj čije je djelo za suvremenu izvedbu u okviru Varaždinskih baroknih večeri transkribirao Ennio Stipčević bio je Austrijanac Johann Petrus Jakob Haibel (Graz, 20. lipnja 1762. – Đakovo, 24. ožujka 1826.). Bile su to 13. VBV 1983. godine a koncert je održan 23. rujna u tadašnjoj Zbornoj crkvi Čazmanskog kaptola (Isusovačka crkva, danas Katedrala). Nastupili su solisti Josip Novosel, tenor, Vladimir Ruždjak, bariton i Miroslav Živković, bariton, te Zagrebački simfoničari i Zbor RTZ (danas Simfonijski orkestar i Zbor HRT-a) pod ravnanjem Vladimira Kranjčevića. Koncert je imao naslov „Leopold Ebner i njegovi suvremenici u Subotici (Đ. Arnold), Đakovu (J. Haibel) i Zagrebu (J. K. Wisner von Morgenstern)“. Skladbe Jurja Karla Wisnera von Morgensterna i Leopolda Ebnera bile su u obradi akademika Lovre Županovića, a Đure Arnolda u obradi Zdravka Blažekovića. Na programu je bio i Haibelov *Agnus Dei II* iz Mise u Aduru. Zadatak za transkribiranje mladom je Stipčeviću postavio njegov mentor Županović, a prema današnjem Stipčevićevom iskazu bilo je to još početničko upućivanje u obradu djela iz baštine za potrebe suvremene izvođačke prakse i dirigent V. Kranjčević morao je ispraviti pogreške u zapisu partiture i vokalno-instrumentalnih dionica. Pa ipak, već je tim prvim uključivanjem u Varaždinske barokne večeri Stipčević zacrtao osnovnu liniju svojega profesionalnog rada na transkribiranju starije hrvatske glazbe, a to je uvođenje u repertoar skladatelja čija su imena bila uglavnom poznata iz muzikološke literature, ali su njihovi opusi u suvremenoj izvođačkoj praksi još bili nepoznati.

Skladatelju J. P. J. Haibelu posvetio je Ennio Stipčević, sa suatorom Zdravkom Blažekovićem, glazbeno-istraživačku pozornost tek mnogo godina kasnije.⁷ Riječ

⁷ Zdravko BLAŽEKOVIĆ - Ennio STIPČEVIĆ, Johann Petrus Jakob Haibel (1762-1826) i njegovih šesnaest novopronađenih misa iz Đakova (= hrvatski prijevod studije), Johann Petrus Jakob Haibel (1762-1826) and His Sixteen Newly-Discovered Masses from Djakovo (Croatia), u: *OFF Mozart. Glazbena kultura i "mali majstori" Srednje Europe 1750.-1820./Off Mozart. Musical Culture and the "Kleinmeister of Central Europe" 1750-1820*, (ur. Vjera Katalinić), HMD-HAZU, Zagreb 1995,

je o skladatelju kojega nalazimo zabilježenog u inozemnim enciklopedijama u kojima ga se navodi kao „skladatelja singspiela i crkvene glazbe“⁸ ili kao „pjevača i zborovođu. Pridružio se Schikanederovoj kompaniji u Freihaus-Theater auf der Wieden oko 1789., djelovao i pjevao tenorske uloge i, od sredine 1790-tih, op-skrbljivao kazalište sa singspielima i prigodnom glazbom.“⁹ Oba navedena izvora biografskih podataka, kao i hrvatska muzička enciklopedija,¹⁰ navode da je Haibel, nakon smrti prve supruge Katharine, napustio Beč i (na poziv biskupa A. Mandića)¹¹ preselio u Đakovo.¹² Očito je svima koji su se bavili Haibelom bilo zanimljivo da je u drugom braku bio sa Sophie Weber (Mannheim, 1767. - Salzburg, 26. listopada 1846.),¹³ najmlađom sestrom udovice Wolfganga Amadeusa Mozarta Constanze, s kojom se oženio u Đakovu 1807. godine, pa je tako bio „posthumni šurjak“¹⁴ austrijskog genija. Tako se navodi da je Sophie nakon Haibelove smrti živjela sa sestrom Constanzom u Salzburgu. Činjenica da je Haibel ženidbom došao u obiteljsku vezu s Mozartom zabilježena je, dakle, u većini već spomenutih natuknica o njemu u referativnoj literaturi a još je i u prvoj polovici 20. stoljeća privlačila pažnju.¹⁵

Iako je za života u bečkom razdoblju postigao znatna priznanja uspjelom operom *Der Tyroler Wastel* (komična opera u tri čina na libreto Emanuela Schika-

str. 67-75. Dotjerana i novoj cjelini prilagođena studija objavljena je u: Ennio STIPČEVIĆ, *Glazba iz arhiva*, "Johann Petrus Jakob Haibel i njegovih šesnaest novopronađenih misa iz Đakova", Matica Hrvatska, Zagreb 1997, str. 147-157. Rozina PALIĆ-JELAVIĆ: Johann Petrus Jakob*Haibel I njegovog stvaralaštvo na području mise, *Arti musices*, 34/1-2, 2003, str. 21-55.

⁸ Helmut Federhofer, "Haibel (Heibel), Petrus Jakob, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. 5, Bärenreiter, Kassel 1956, str. 1321-1323.

⁹ Peter BRANSCOMBE, Haibel [Haibl, Heibel], (Johann Petrus) Jakob [Jacob], *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 10, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 665.

¹⁰ ***, Haibel (Heibel) Petrus Jakob, *Muzička enciklopedija*, 2 Gr-Op, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, str. 60.

¹¹ Ime biskupa navodi samo hrvatska enciklopedija. "Antun Mandić (Požega, 18. kolovoza 1740.-Đakovo, 11. siječnja 1816.) bio je savjetnikom Kraljevskoga ugarskog društva (1790.-1806.), a nakon toga biskupom đakovačkim (1806.-1816)." Stipčević, *op. cit.*, str. 149.

¹² Đakovo je u oba inozemna izvora navođeno kao "Djakovar", u *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* uz regionalnu napomenu "Slavonia", ali se ne navodi da je riječ o Hrvatskoj.

¹³ Philipp Spitta navodi da je (Maria) Sophie Weber bila rođena u Zellu u listopadu 1763. godine. Usp. Philipp SPITTA, (Maria) Sophie Weber, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 27, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 134.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ U natuknici o Haibelu u *Musik in Geschichte und Gegenwart*, *op. cit.*, str. 1323 naveden je članak koji u bilješki spominje i Josip Andreis: S. BÄUERLEIN, Mozartov šurjak organista u Đakovu (Mozart's Brother-in-Law as an Organist in Đakovo), *Hrvatski list*, Osijek, 1941. U: Josip ANDREIS, *Musik in Croatia*, Institute of Musicology, Academy of Music, Zagreb, 1974., str. 181, bilj. 80.

nedera, praizvedena u bečkom Theater auf der Wieden 14. svibnja 1796. godine),¹⁶ koja je bila izvođena i u Zagrebu,¹⁷ za našu je temu Haibel prvenstveno zanimljiv kao autor 16 misa. To su „jedine skladbe za koje znamo da ih je Haibel pisao za svoga boravka u Đakovu.“¹⁸ Naime, kada ga je biskup Antun Mandić pozvao u Đakovo, Haibel je bio imenovan za zborovođu Katedrale i na tom je mjestu ostao do smrti.¹⁹ Kao *regensu chori* u stolnoj crkvi biskup mu je osigurao plaću za 190 forinti višu nego što su primali koralisti (dakle, 590 forinti) i k tome besplatni smještaj. Tako je Constanze Mozart mogla u pismu svome sinu Karlu dvije godine nakon Haibelova dolaska u Đakovo, 1808. godine, zapisati kako njezin šurjak „eine Anstellung hat, mit der er ganz gut lebt“ („ima zaposlenje s kojime sasvim dobro živi“).²⁰ Dobro zaposlenje i miran obiteljski život nedvojbeno su bili glavni motivi za ostanak u Đakovu i Haibel je posljednjih dvadeset godina života proveo u tom tada malenom slavonskom gradiću sa svega 1200 stanovnika.²¹

Vezano za Haibelove mise valja napomenuti da je još 1956. godine enciklopedija *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* navela pretpostavku da je 16 misa „kao zadnji ostatak bio žrtvom požara tamošnje (đakovačke, op. Z.W.) katedrale (1900. godine).“²² *Muzička enciklopedija* lapidarno navodi da je Haibel „komponirao muzičke igrokaze i crkvenu muziku (16 misa)“, bez daljnjeg spomena gdje bi se te partiture mogle nalaziti.²³ Iako i MGG i hrvatska muzička enciklopedija u popisu literature bilježe članak F. Ž. Kuhača „Glazba u đakovačkoj biskupiji (Muzik im Bistum Djakovar),“²⁴ tek Josip Andreis navodi da Haibelovih 16 misa s orguljama ili instrumentalnom pratnjom čine dio zbirke Franje Ks. Kuhača koja se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.²⁵ Međunarodna je javnost o novootkrivenim Haibelovim misama informirana i natuknicom Petera Branscombea koji navodi članak koji su objavili Z. Blažeković i E. Stipčević.²⁶

¹⁶ To je bilo razdoblje kada je Antun Mandić bio savjetnik ugarskoga kraljevskog namjesništva u Beču, pa je imao prigodu upoznati Haibela i njegovu glazbu. Usp. Stipčević, *op. cit.*, str. 149.

¹⁷ Branka Brayer, *Das deutsche Theater in Zagreb, 1780-1840*, Zagreb 1938, str. 124; Josip Andreis, *op. cit.*, str. 80; Ennio Stipčević, *Glazba iz arhiva*, *op. cit.*, str. 148.

¹⁸ Stipčević, *Glazba iz arhiva*, *op. cit.*, str. 155.

¹⁹ Ennio Stipčević, *Hrvatska glazba*, Školska knjiga, Zagreb 1997, str. 160.

²⁰ Stipčević, *Glazba iz arhiva*, *op. cit.*, str. 151.

²¹ *Ibid.*, str. 149.

²² Federhofer, *MGG*, *op. cit.*, str. 1323.

²³ *Muzička enciklopedija*, *op. cit.*, str. 60.

²⁴ F. Ž. KUHAČ, Glazba u đakovačkoj biskupiji, u: Spomen cvieće iz hrvatskij (! u njemačkoj enciklopediji) i slovenskih dubrava, Zagreb, 1900. *Muzička enciklopedija* navodi samo „Spomen cvieće“.

²⁵ Josip ANDREIS, *Povijest glazbe 4, Liber Mladost*, Zagreb 1974., str. 220; 2. izd. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1989., str. 220.

²⁶ Peter Branscombe u članku u *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, *op. cit.*, navodi u popisu literature spomenutu studiju Blažekovića i Stipčevića, bilj. 8.

Članak suatora Stipčevića i Blažekovića donosi, dakle, po prvi put u hrvatskoj glazbenoj historiografiji podrobniji opis uvjeta u kojima je nastalo Haibelovih 16 misa, kao i analize autografa koji se čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (iz kojih je i izdvojen *Agnuss Dei II* izveden na 13. Varaždinskim baroknim večerima).²⁷

Prema učestalij praksi onoga vremena mise na naslovnim stranicama većine rukopisa nose posvete slavonskim crkvenim velikodostojnicima s kojima je Haibel kao *regens chori* stolne crkve u Đakovu dolazio u kontakt (u članku u Stipčevićевой knjizi *Glazba iz arhiva* je objavljena naslovna stranica Haibelove *Missae solemnis*, rukopisa iz 1819. godine).²⁸ Konstatirano je da su „mise pisane za različite sastave, od troglasnih i četveroglasnih muških zborova praćenih orguljama, do većih ansambala sa solistima, zborom, orkestrom i orguljama. Haibelova orkestracija obično uključuje gudače, dvije flaute, dva klarineta, dva fagota, dva roga, dvije trumpete i timpane, što je zacijelo bio najveći orkestar s kojim je mogao računati u katedrali. Glazbenici koji su svirali u orkestru – sudeći prema Haibelovim partiturama – bili su vrlo vješti, napose prve violine, te flautisti i klarinetisti, čije dionice nerijetko iziskuju interpretativni virtuoizitet. Ostalim instrumentima prepuštena je skromnija uloga u oblikovanju harmonijske strukture i boje.“²⁹

Na 13. Varaždinskim baroknim večerima izvedeni stavak iz misnog ordinarija, *Agnus Dei*, potvrđuje u solističkim dionicama grupiranost glasova kao *concertato* skupine koja se izmjenjuje s pretežno homofonim zborom. Stilske značajke otkrivaju Haibelovo usvajanje starijeg talijanskog vokalnog stila koji je povezan s bečkom praksom jednostavnije pastoralne mise.³⁰ Svi navedeni skladateljsko-tehnički elementi upućuju na to da se Haibel dolaskom u Đakovo i preuzimanjem mjesta orguljaša i zborovođe u stolnoj crkvi profilirao kao skladatelj koji je prihvatio postojeću praksu ali joj je, iako tradicionalno a ne inovatorski orijentiran, znao dati vrijedne doprinose svoje autorske melodijske maštovitosti. Pa iako Franjo Ks. Kuhač spominje da je Haibel skladao i druga djela osim misa, te da je također zabilježio nekoliko narodnih napjeva,³¹ te je rukopise možda doista progutao požar u đakovačkoj stolnoj crkvi. Stipčević zaključuje: „Bilo kako bilo, šesnaest misa Johanna Petrusa Jakoba Haibela ostaju kao jedinstveno

²⁷ Stipčević, *Glazba iz arhiva*, op. cit. str. 155-157.

²⁸ *Ibid.*, str. 153.

²⁹ *Ibid.*, str. 155.

³⁰ *Ibid.*, str. 156.

³¹ Franjo Ksaver Kuhač, već navedeni tekst *Glazba u đakovačkoj biskupiji*, u: *Spomen cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*, bilj. 23.

svjedočanstvo iz povijesti hrvatske glazbene kulture s početka 19. stoljeća.³² Možeće je dodati da je upravo zauzimanjem biskupa Antuna Mandića, da u svojoj biskupiji osigura djelovanje tako nadarenoga skladatelja, Đakovu, tom malom slavonskom gradiću na graničnom i nemirnom području Carstva, pridalo značaj glazbenoga središta u kojemu su nastala djela vrijedna pažnje. Haibelov opus od 16 misa stilski već prelazi u razdoblje koje je slijedilo glazbenom baroku, kao i „Varaždinski skladateljski krug“, kojega je na Varaždinske barokne večeri uveo nestor hrvatske muzikologije akademik Lovro Županović. Pa ipak, to otkriće predstavlja nepoznate kvalitete ovog austrijskog skladatelja koji je svoj drugi dom našao u hrvatskim krajevima.

U tom je smislu osobito vrijedno izdanje partiture Haibelove *Misse Solemnis in C* (Đakovo, 1807.) objavljeno 2003. godine.³³ Uz iscrpnu biografiju skladatelja iz pera Zdravka Blažekovića i Ennija Stipčevića³⁴ u izdanju se nalazi i Bilješka redaktora i notografa Felixa Spillera, kojemu je Stipčević bio suradnik. Riječ je o prijepisu ove mise koji je temeljen na rukopisu čuванom u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod nazivom *Missa Solemnis in C Del. Sig. J. Haibel, Am 1tem Mai 1807*. Misa sadrži stavke *Kyrie, Gloria (Qui tollis, Quoniam), Credo (Et incarnatus est, Et resurrexit), Adagio* (za orgulje solo iz zasebne dionice), *Santus* i *Agnus Dei*. U svojoj Bilješci redaktor detaljno navodi sve promjene izvornog notnog zapisa koje je bilo neophodno učiniti za suvremeno izdanje. Pridodana je i basovska dionica (namijenjena kontrabasu i/ili violončelu) uglavnom temeljena na donjem retku dionice orgulja zapisanih u partituri.³⁵ Izvođački sastav čine solisti, tenor i bas,³⁶ muški zbor (tenori, basovi I. i II.), violine I. i II., flauta 1 i 2, trublja in C 1 i 2, timpani in C (basovska dionica) i orgulje (dionica iz partiture ili zasebna dionica).³⁷ Izdanjem partiture Haibelove *Misse Solemnis in C* dano je potencijalnim izvođačima u ruke djelo koje potvrđuje da je Haibel „po dolasku u Đakovo vrlo brzo prihvatio karakteristike onodobne crkvene glazbe u Slavoniji... usvojio stariji talijanski vokalni stil, prisutan već otprije u Slavoniji, i povezao ga s bečkom praksom jednostavije pastoralne mise. Temeljnu klasicističku fra-

³² Stipčević, *Glazba iz arhiva, op. cit.*, str. 157.

³³ Haibel, Johann Petrus Jakob, *Missa Solemnis in C*, Hrvatska udruga orkestralnih i komornih umjetnika, HUOKU -030, Zagreb 2003.

³⁴ *Usp.*, bilj. 7.

³⁵ *Ibid.*, str. XVI.

³⁶ *Ibid.*, str. XVII. Redaktorova napomena: „basovoj melodiji u *Qui tollis, Gloria*, pridodana je oznaka *solo* jer se željelo ukazati na njezin bogat i gotovo virtuozan karakter“.

³⁷ *Ibid.*, str. XVI. Uz misu je sačuvana i zasebna, druga dionica orgulja pod nazivom *Del Signor Haibel; Missa Solemnis in C; Organo; Pro Domino Domino clarissimo Professore De Koller*. Iz te se dionice, u kojoj se ne nalazi *Et incarnatus est (Credo)*, izvodi *Adagio* iza trećeg stavka (*Credo*) mise.

zu umio je ugraditi u novu predromantičnu osjećajnost.³⁸ Iz svega navedenoga proizlazi da su Haibelove mise važna karika u višestoljetnoj glazbenoj tradiciji misnoga oblika u Hrvatskoj pa bi valjalo u suvremnim izdanjima objaviti i druge mise iz njegove ostavštine. Napomenu da „zbog Haibelovih nikad prekinutih veza s Bečom nije isključeno da se koja od njegovih „slavonskih misa“ možda izvodila i u kojemu od većih europskih gradova,³⁹ valjalo bi nadopuniti željom da objavljena misa zaživi danas u suvremenoj crkvenoj praksi jer, zbog činjenice da sadrži *ordinarium missae*, može naći svoju svrsishodnu primjenu.

DAMJAN NEMBRI (1584. – OKO 1648.)

Iako je svojim obradama Ennio Stipčević sudjelovao na Varaždinskim baroknim večerima 1987.,⁴⁰ 1988.,⁴¹ 1990.⁴² i 1992.⁴³ godine, skladatelj čije je jedino sačuvano djelo, zbirku *Brevis et facilis psalmodium*, istakao kao „jedan od najznačajnijih spomenika hrvatskoga glazbenog baroka“⁴⁴ bio je Damjan Nembri, predstavljen po prvi put u okviru varaždinskog festivala 1996. godine. Pod nazivom *Hrvat-*

³⁸ *Ibid.* str. III.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ 1987. godine na koncertu 12. rujna Djevojački zbor Muzičke škole Varaždin sa sopranisticama Lidijom Horvat i Dorotejom Jerbić izveo je skladbe Filipa Vlahovića-Kapošvarca *Salve Deus* (iz *Kantuala*), Atanasija Grgičevića-Jurjevića *Danas Isusova jest dan, Od oca višnjega ugodna hćerice* (iz *Pisni*, 1635.), Anonymusa *O ljubav kam zoveš* (iz *Chantilenae chorales*), Gabriela Pulitija *Matti* (iz *Ghirlanda odorifera*), Gabriela Uspera *Al mio Gioir* (iz *Madrigali concertati*), Tomasa Cecchinija *Ah dolente mia voce* (iz *Canti spirituali*) i Anonymusa *Sacrum croaticum*. Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁴¹ 1988. godine na koncertu 26. rujna u povodu 160. obljetnice Muzičke škole Varaždin Zbor i orkestar Muzičke škole Varaždin sa solistima Ivom Hraste, sopran, Cecilijom Car, alt i Ivicom Trubićem, bas, pod ravnanjem Vladimira Šchedrova izveli su prve suvremene izvedbe djela Leopolda Ignacija Ebnera *Veni sancte*, za troglasni mješoviti zbor i orgulje, *Misu br. 2 in C*, za sopran, alt, dvoglasni djevojački zbor i continuo i *Pet litanija*, za soliste, mješoviti zbor, komorni orkestar i continuo, koje je transkribirao i obradio Ennio Stipčević, te Jana Křitela Vaňhala *Simfoniju in G*, za dva roga i gudače u obradi akademika Lovre Županovića. Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁴² 1990. godine na koncertu 6. listopada bila je ponovljena izvedba obrade Ennija Stipčevića skladbe anonimnog autora *Sacrum croaticum*. Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁴³ 1992. godine na koncertu 28. rujna na kojem su nastupili Zbor i orkestar Muzičke škole Varaždin sa solistima Lidijom Horvat, sopran, Miljenkom Grđan, sopran, Cecilijom Car, alt, Želimir Puškarićem, tenor i Mariom Penzarom, orgulje, pod ravnanjem Vladimira Šchedrova, bila je predstavljena prva suvremena izvedba *Pisni za najpoglavitije, najsvetije i najveselije dni* (Beč, 1635.) Atanasija Grgičevića-Jurjevića u redakciji Ennija Stipčevića. Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁴⁴ Citat iz popratnog teksta Ennija Stipčevića u programskoj knjižici 26. Varaždinskih baroknih večeri uz koncert s Nembrijevim psalmima, otisnut također i uz CD. Istu formulaciju nalazimo i u Uvodnoj riječi notnom izdanju Damjan Nembri, *Brevis et facilis psalmodium Quattuor vocibus modulatio, Venetiis 1641*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2006.

ska glazbena baština održan je 26. rujna 1996. godine koncert u Isusovačkoj crkvi (danas Katedrala) na kojemu je nastupio Festivalski vokalni ansambl⁴⁵ te pod umjetničkim vodstvom i sviranjem na pozitivu Saše Britvića predstavio prvu suvremenu izvedbu Nembrijevih „kratkih i laganih psalama“. Taj je koncert bio snimljen i živa je snimka koncerta bila korištena za CD⁴⁶ koji je bio predstavljen javnosti 20. rujna 1997. godine⁴⁷.

Trebalo je proći gotovo cijelo desetljeće do objavljivanja notnog izdanja s Nembrijevim psalmima.⁴⁸ To je izdanje njegov priređivač Ennio Stipčević posvetio „uspomeni na Dragana Plamenca (1895.-1983.), utemeljitelja suvremene hrvatske muzikologije i znanstvenika međunarodnog ugleda. Posljednje Plamenčevo otkriće i njegova posljednja studija bili su posvećeni upravo *Večernjim psalmima* Hvaranina Damjana Nembrija.“⁴⁹ Posvetu potkrjepljuje uključivanje Plamenčeva teksta *Hvaranin Damjan Nembri (1584. – oko 1648.)* i njegovi *Večernji psalmi* kao uvodnog teksta u notnom izdanju.⁵⁰ Sve navedeno upućuje na činjenicu da je Stipčević u svojem istraživanju krenuo Plamenčevim tragom, a to i sam potvrđuje u Redaktorskim napomenama kada piše: „Ovo je izdanje načinjeno prema primjerku Nembrijeve zbirke pohranjenom u Biblioteka Uniwersytecka u Wrocławu, dakle istom primjerku kojega je svojedobno u rukama držao Plamenac.“⁵¹ Doista, Plamenac je Stipčevića uputio na pravo mjesto, jer je 1982. godine godine zapisao da se psalmi nalaze u Sveučilišnoj knjižnici Wrocława pod br. 50658 Muz.⁵²

⁴⁵ Sastavljen za tu prigodu, Tamara Felbinger, Vesna Šestak i Martina Zadro, soprani, Marija Klasić-Kajmar, Bernardina Mjeda i Branka Sekulić, alti, Ozren Crnogorac, Milivoj Juras i Želimir Puškarić, tenori i Josip Klišmanić, Neven Valent-Hribar i Miroslav Živković, basovi.

⁴⁶ DDD CD VB 0109 1971. – 1997.

⁴⁷ 20. rujna 1997. godine u Velikoj koncertnoj dvorani HNK u Varaždinu uz CD s Nembrijevim djelima muzikologinja Erika Krpan predstavila je još tri nosača zvuka, snimku Svečanog koncerta otvorenja 25. Varaždinskih baroknih večeri (živa snimka koncerta održanog 22. rujna 1995. godine u Isusovačkoj crkvi), snimku *Vesperae beate Mariae Virginis* Vinka Jelića u obradi akademika Lovre Županovića (studijska snimka, snimljena u Isusovačkoj crkvi 29. rujna 1996. godine) i snimku *Izabranih skladbi* Ivana Padovca (studijske snimke).

⁴⁸ Damjan Nembri, *Brevis et facilis psalmodium...*, op. cit., bilj. 36.

⁴⁹ *Ibid.*, str. VII.

⁵⁰ *Ibid.*, str. IX-XII. Objavljeno u *Musica Antiqua*, Acta Scientifica, VI, Bydgoszcz, 1982., 669-685, na engleskom i u časopisu *Arti musices*, 14/1, 1983., 5-13, na hrvatskom jeziku.

⁵¹ *Ibid.*, str. VIII. Stipčević navodi da je u međuvremenu evidentiran još jedan primjerak, također sačuvan u cijelosti, u University of California, Music Library, Berkley (Cal.) (RISM NN 377).

⁵² *Ibid.*, str. X. Plamenac još navodi da je prije Drugog svjetskog rata primjerak Nembrijevih psalama bio čuvan u prijašnjoj Gradskoj biblioteci predratnog Breslaua (današnji Wrocław, op. Z.W.), a iz kataloga te biblioteke, kojeg je 1883. godine objavio Emil Bohn, natuknica o Nembrijevim psalmima našla je put do Quellen-Lexikona Roberta Eitnera. Međutim u tom leksikonu ne spominju se Nembrijeve mise objavljene 1640. godine, kao niti činjenica da je skladatelj rođen u Hvaru.

U navedenom članku o Damjanu Nembriju (Damianus Nembri) Dragan Plamenac je iznio sakupljene podatke o životu skladatelja koji je do njegova otkrića bio nepoznat. Naime, kako navodi Plamenac, Nembrijevo se ime nalazilo jedino u djelu *Musicalisches Lexicon* Johanna Gottfrieda Walthera iz 1732. godine u kojemu je na 439. stranici zapisano: „Nembrio (Damiano) D., casinenski redovnik iz Lesine, rođen u gradu istog imena kao i otok (Pharensis), koji je u venecijskom zaljevu uz obale Dalmacije, objavio je u Veneciji 1640. godine troglasne i osmeroglasne mise.“⁵³ Ova kratka natuknica, koja obavještava da je Nembri rodom iz Hvara, kao i podatak da je bio benediktinski redovnik, potakli su Plamenca na istraživanje o Nembriju u katalogu benediktinskih pisaca koji je 1731. godine objavio Mariano Armellini, nadstojnik benediktinskog samostana sv. Petra u Assisiju. Kod Armellinija je Plamenac našao potvrdu da je Nembri (natuknica „Damianus Hembrius“ očito je bila *lapsus calami* pisca koji je krivo pročitao ime u rukopisnom izvoru koji je upotrebljavao, kako navodi Plamenac) bio rođen u Hvaru a odgajan u velikom benediktinskom samostanu San Giorgio Maggiore u Veneciji, u kojem je diplomirao 20. prosinca 1602. godine i u kojem je kasnije zauzimao mjesto priora. Napomena „Musices scriptor“ kod Armellinija upućuje nadalje da je Nembri bio glazbeni pisac, ali nema daljnjih objašnjenja o njegovim djelima. U drugom leksikografskim djelima 18. i 19. stoljeća, prije svega u prvom Gerberovom i Fétisovom rječniku, Nembri, kako navodi Plamenac, uopće nije naveden. Također se izgubio trag Nembrijevim misama objavljenima 1640. godine, koje je gore navedeni Walther 1732. godine očito još poznao.

Pomnim istraživanjima povijesnih izvora u arhivima s obje strane Jadrana sakupio je Dragan Plamenac dragocjene podatke o podrijetlu obitelji Nembri koja se prvi put pojavila u Hvaru oko sredine 16. stoljeća i koja je bila talijanskog podrijetla. Plamenac je u crkvenim knjigama, u matičnim knjigama hvarske župe, utvrdio da je najraniji član obitelji Nembri koji se javlja u Hvaru 1564. godine bio Joannes Baptista Nembri, rođen oko 1540. godine, ali do sada još nije utvrđeno odakle je s obitelji stigao u Hvar. Taj Ivan Krstitelj Nembri bio je otac skladatelja, a iz Plamenčeva iscrpnog traganja za njegovim krsnim imenom (Damianus je bilo redovničko ime) proizlazi da je to mogao biti samo Octavianus, kršten 20. prosinca 1584. godine.⁵⁴

U Državnom arhivu u Veneciji otkrio je Plamenac dokument u kojem je Damjan iz Hvara vlastitom rukom ispisao svečani redovnički zavjet, potpisan 21.

⁵³ *Ibid.*, str. IX. Prijevod s njemačkog Z. W.

⁵⁴ *Ibid.*, str. XI. Plamenčeva su istraživanja potkrijepljena citatima iz arhivskih izvora na latinskom jeziku, cijeli slijed izlaganja ima veliku vjerodostojnost pa je tako Plamenac, jedan od najuglednijih hrvatskih muzikologa, sa sigurnošću otkrio podrijetlo, godinu rođenja i identitet skladatelja.

prosina 1602. godine, kada je navršio osamnaest godina, a to je upravo osamnaest godina nakon Octavianusova krštenja. Taj podatak dakle neosporno ustanovljuje identitet obiju osoba, jer je u skladu s pravilima benediktinskog reda, prema kojima redovnička zakletva nije bila dopuštena prije navršenih osamnaest godina života. Plamenac pretpostavlja da je budući skladatelj u benediktinski samostan San Giorgio Maggiore u Veneciji ušao kao dječak, oko 1594. godine.⁵⁵ Nisu pronađeni izvori koji bi dali uvid u Damjanovo glazbeno obrazovanje, kao što nije niti poznato kako mu je tekao život nakon redovničkog zavjeta. Međutim, Plamenac je u trećem svesku djela *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima* Ivana Ostojića,⁵⁶ u popisu benediktinskih nadstojnika i drugih dostojanstvenika među priorima najstarijeg benediktinskog samostana na sjeveru Dalmacije, Sv. Krševana u Zadru, našao ime „Damjana iz Hvara“ za godine 1622. i 1634.-1637.⁵⁷ Ti podaci navode Plamenca na pretpostavku da su skladatelj Damjan Nembri i prior zadarskog samostana „Damjan iz Hvara“ ista osoba. U novijoj historiografiji više se ne dovodi u dvojbu činjenica o identitetu skladatelja, koji je 1637. godine bio opozvan u San Giorgio Maggiore na istu funkciju priora.⁵⁸ Tek približna godina smrti Damjana Nembrija izvedena je iz oporuke njegova brata Ivana Andrije koji je nekoliko desetljeća bio istaknuti član kaptola hvarske katedrale, a od 1603. do 1613. vršio je dužnost glavnog namjesnika (vikara) biskupske stolice. Ivan Andrija se u starijim godinama kao laik povukao u samostan San Giorgio di Maggiore u kojemu je njegov brat glazbenik živio kao prior.⁵⁹

Kao što je rečeno na početku, jedino Nembrijevo sačuvano djelo je zbirka pod naslovom *Brevis et facilis psalorum quattuor vocibus modulatio*, objavljena 1641. godine kod mletačkog tiskara i izdavača Bartolomea Magnija.⁶⁰ Riječ je o Večernjim psalmima s orguljskim continuom, tiskanima prema onodobnim običajima u pet zasebnih sveščića: Cantus, Altus, Tenor, Bassus i Bassus pro Organo. Nembri je

⁵⁵ *Ibid.*, str. XII.

⁵⁶ *Ibid.*, str. XII, Bilj. 24, Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, II., Zagreb 1964., str. 51-52. Plamenac navodi povijest samostana sv. Krševana u Zadru u kojemu je Nembri u dva navrata bio prior, iako nije poznato gdje je boravio u međuvremenu.

⁵⁷ *Ibid.*, str. XII, Bilj. 25.

⁵⁸ Dragan PLAMENAC/Ennio STIPČEVIĆ, Nembri, Damianus (Octavianus), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 17, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 750.

⁵⁹ Dragan Plamenac, *op. cit.*, str. X-XI.

⁶⁰ *Ibid.*, str. IX. Kako Plamenac, uz podatke o tom uglednom venecijanskom izdavaču, navodi i podatak da je 1640. godine Magni objavio jednu od velikih zbirki crkvenih kompozicija Claudijsa Monteverdija, *Selva morale et spirituale*, treba zaključiti da je Damjan Nembri kao skladatelj uživao znatan ugled. Vjerojatno ga je stekao i već spomenutim, 1640. objavljenim misama. To još više potstiče nadu da će i to izdanje biti otkriveno.

uglazbio slijedeće psalme: *Dixit Dominus (Reče Gospodin)*, psalam 110 (109),⁶¹ *Laudate pueri (Hvalite sluge)*, psalam 113 (112), *Laetatus sum (Obradovah se)*, psalam 122 (121), *Nisi Dominus (Ako Gospodin)*, psalam 127 (126), *Lauda Jerusalem (Hvali Jeruzaleme)*, psalam 147 (146-147) i na kraju *Magnificat (Veliča)*, Luka, 1, 46-55. U Uvodnoj riječi svojih transkripcija navodi Ennio Stipčević da oznaku „kratki i lagani psalmi“ „valja shvatiti u kontekstu prakse crkvenog muziciranja u Veneciji u *Seicentu*, tj. kao jasan signal glazbenicima izvođačima da su skladbe, barem na izvanjskoj razini, pisane u kasnorenesansnom slogu“.⁶² Ovoj formulaciji valja dodati i zaci-jelo ispravno tumačenje da se oznaka „brevis“, „kratki“, odnosi na činjenicu da su uzete razne vrste psalama, koje povezuje upravo to da su uglazbljeni kratki psalmi koji imaju samo 5 do 9 stihova. Tako se skladateljev izraz „brevis“ odnosi na kratkoću dotičnih psalama, dok „facilis“ treba označiti izvjesnu lakoću glazbenog stila prema kojoj se potencijalnim izvođačima daje na znanje da te psalme mogu izvoditi i manje pjevački savršeni interpreti.⁶³

Na ovom mjestu želim nadopuniti postojeću literaturu o Nembrijevim psalmima kraćim navodima što su to psalmi i kakva je bila tradicija njihova korištenja, jer to može dati i pokušaj uvida u razloge odabira upravo ovih psalama koje je Nembri uglazbio.

Psalme se koristi jednako u hebrejskoj kao i u kršćanskoj tradiciji. U hebrejskoj tradiciji naziv za psalme je *tehilim*, što dolazi od riječi *tehillā* (veličanje, pohvala, slavljenje). Knjiga se sastoji od 150 pohvalnica Bogu, podijeljenih na pet manjih knjiga, po ugledu na pet knjiga Mojsijevih, i dalje na sedam dijelova, od kojih se svakoga dana čita po jedan dio. Po svojoj svrsi psalmi su pjesme koje su

⁶¹ Početne riječi psalama nije uobičajeno prevoditi jer su to početne riječi psalama na latinskom jeziku koje su bile dobro poznate do Drugog vatikanskog koncila, do kada je latinski jezik bio u crkvenoj uporabi. Ti su latinski naslovi nazivani Vulgata, prema prijevodu Biblije na latinski jezik. Postoji dvostruka numeracija psalama (hebrejska i latinska), na način da je veći broj hebrejska numeracija a manji broj numeracija Vulgate. Budući da je ovdje riječ o latinskim prijevodima koji imaju svoje brojeve psalama (tj. one koji su ovdje u zagradi), dovoljno bi bilo staviti samo te brojeve iz zagrada, jer se pod tim brojevima i mogu naći u Vulgati. Dakle, samo psalam 109. Ako se ipak želi ukazati na izvorne (hebrejske) brojeve, onda bi bilo bolje stavljati onako kako donosi Vulgata, tj. prvo niži broj, a onda hebrejsku numeraciju, tj. viši broj. Dakle, 109 (110) itd. Kada se kaže da je neki skladatelj iz prošlih stoljeća skladao određeni psalam (redovito na latinskom), onda je moguće naći oznaku npr. Ps 50m (Miserere), iako se danas taj psalam citira pod Ps 51.

⁶² Damjan NEMBRI, *Brevis et facilis psalmarum Quattuor vocibus modulatio, Venetiis 1641*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2006., str. VII.

⁶³ Za ovo tumačenje zahvaljujem pateru Marijanu Steineru, Isusovcu koji je diplomirao i na Muzičkoj akademiji, a koji me je uputio da "psalmi pripadaju raznim vrstama, 110 (109) je kraljevski psalam, 113 (112) hvalospjev, 122 (121) psalam Siona, 127 (126) mudrosni psalam te 147 (146-147) hvalospjev. Magnificat je hvalospjev koji strogo govoreći i nije psalam (tj. iz Starog zavjeta), jer ga je ispjevala Blažena Djevica Marija koja pripada Novom zavjetu (no mnogi izrazi su slični starozavjetnom stilu)."

recitirali ili pjevali za vrijeme službe u Hramu *kohaniti* (svećenici) i *leviti* (pomoćni svećenici). Knjiga psalama je dakle knjiga molitava, pohvala i veličanja Boga. Kralj David pisao je psalme u vrijeme tuge, u vrijeme kad su ga ugnjetavali i progonili, ali jednako tako i u dobra vremena. Upravo se zato psalmi koriste i u dobrim i u lošim trenucima. Oni prate Židove tijekom cijelog njihovog života i cijele njihove povijesti.⁶⁴

I u kršćanskoj su tradiciji psalmi po svojoj naravi molitva, molitva pojedinca i molitva zajednice. Ili kao što ističe Adalbert Rebić „s psalmima je otprilike kao s kruhom. Možemo ga raščlanjivati, dijeliti na njegove kemijske sastojke... međutim samo onome koji ga stvarno jede, daje i jača život. Samo onaj tko o psalmima „misli dan i noć“ (Ps 1,1), tko psalmima „iz dubine vapije Bogu“ (Ps 130, 1) tko blagoslivljajući Boga i zahvaljujući Bogu gleda u Boga koji odozgo gleda siromahe, a bogate prezire (Ps 113, 6s), samo će taj iskusiti da „čovjek živi o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (Pnz 8, 3), naime, da živi od kruha i od riječi koje Bog daje.“⁶⁵

„Pjevajte Jahvi pjesmu novu, jer učini djela čudesna“, zapisano je u Ps 98. „Pjevajte Jahvi pjesmu novu! Pjevaj Jahvi, sva zemljo!“, poziva i Ps 96. Razasuti su takvi poklici po mnogim knjigama Staroga zavjeta.⁶⁶ U ovim citatima osobitu pozornost treba posvetiti dvjema činjenicama: činjenici da su poezija i pjevanje nekada bili nerazdruživi kao i činjenici da se trajno poziva na pjevanje novih pjesama. Upravo je u tome sadržano uvijek novo uglazbljivanje psalamskih tekstova, što su slijedili skladatelji svih razdoblja glazbene povijesti sve do naših dana.

Kada se, dakle, razmatra o Nembrijevim psalmima valja imati na umu da je u njegovo vrijeme uglazbljivanje psalamskih stihova bila živa i rasprostranjena praksa. Nadalje, njegovi su psalmi Večernji psalmi, tzv. *Vesperae* (lat. *vespera* znači večer) pa i toj činjenici valja posvetiti pozornost. Kao večernji dio časoslova (*officium vesperarum, oratio vespertina*) u katoličkoj su liturgiji upravo vespere (slične laudama) vjerojatno najstariji dio liturgijske službe. Vespere su se razvijale u dva pravca: kao zaključna molitva protekloga dana i kao priprava za idući dan. Vespere su započinjale versikulom „*Deus in adiutorium*“ na koju se nadovezivalo pet psalama s antifonama, kapitul, himan, *Magnificat* i druge molitve.⁶⁷ Upravo ovu dispoziciju, pet psalama i *Magnificat* nalazimo i kod Nembrijevih *Brevis et fa-*

⁶⁴ Kotel Da-Don, glavni rabin Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj, programski tekst za CD izdanje *Psalmi* Anđelka Igreca, CD GV 0142, Aulos.

⁶⁵ Adalbert REBIĆ, Psalmi, programski tekst za CD izdanje *Psalmi* Anđelka Igreca, CD GV 0142, Aulos.

⁶⁶ Branimir POFUK, Psalmi, programski tekst za CD izdanje *Psalmi* Anđelka Igreca, CD GV 0142, Aulos.

⁶⁷ Tea BRUNŠMID, *Vesperae, Muzička enciklopedija*, 3 Or-Ž, Dodatak, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1976., str. 657.

cilis psalmorum. Daljnja analiza redosljeda i psalama koje je Nembri uglazbio pokazuje da je riječ o pet psalama koji pripadaju Zajedničkim obrascima molitava za slavlje djevica i svetih žena (Commom of Virgins (I, II) and of Holy Women (I, II)).⁶⁸ Budući da je tijekom povijesti dolazilo do promjena u propisanim liturgijskim čitanjima i primjeni određenih psalama za pjevanje u konkretnim danima katoličkog kalendara, slijedom navedenoga je tek moguće zaključiti da je Damjan Nembri svoje *Kratke i lagane psalme* vjerojatno pisao za blagdane posvećene Blaženoj Djevici Mariji ili pak nekoj od svetih žena, iako još nije bilo moguće otkriti o kojim bi se to danima u okviru liturgijske godine moglo raditi.

Kada je riječ o stilskoj pripadnosti Nembrijevih psalama urednik njihova izdanja Ennio Stipčević utvrđuje da su pisani u „kasnorenesansnom slogu“ te ističe da je Nembri bio „majstor polifone tehnike, siguran u složenim harmonijskim situacijama, dok mu je orguljski continuo razigran, zahtjevan i inventivan“.⁶⁹ Doista, iako koristi maniru skladanja u kojoj se izmjenjuju solistički ulomci polifonih struktura s homofono oblikovanim tutti ulomcima, što se ponavlja u svim psalmima, pronalazi Nembri trajno inventivna melodijska rješenja koja solističkim glasovima osiguravaju slobodno kretanje uz pažljivo isticanje tekstovnih poruka. Pretežitost silabičkih odnosa, jedan slog na jedan ton, upućuje na težnju da tekst konstantno bude razumljiv i da se time još više istakne poruka pojedinog psalma kao molitve. Izmjene tuttija i solističkih ulomaka karakteriziraju i zaključni *Magnificat*, da bi djelo završilo sjajnim tuttijem „u vijeke vjekova, amen“, u optimističnom durskom tonalitetu.

Zahvaljujući primarnom Plamenčevom otkriću i Stipčevićem transkripcijama kojima je Nembri bio predstavljen na Varaždinskim baroknim večerima 1996. godine, a Stipčević je već iduće godine uveo Hvaranina Damjana Nembrija u hrvatsku glazbenu historiografiju,⁷⁰ obogaćeni smo zbirkom koju njezin transkriptor nedvojbeno s pravom naziva „jednim od najznačajnijih spomenika hrvatskog glazbenog baroka“.

FRANCESCO SPONGA-USPER (1561. – 1641.)

Enniju Stipčeviću valja pripisati posebne zasluge u novijoj hrvatskoj muzikologiji na području istraživanja baroknih skladatelja koji su bili iz hrvatskih krajeva a tijekom 17. stoljeća živjeli i djelovali izvan domovine. Među tim glaz-

⁶⁸ Internet: Psalms – http://en.wikipedia.org/wiki/Psalms#composition_and_numbering

⁶⁹ Ennio Stipčević, Uvodna riječ, MIC KDZ, Zagreb 2006., *op. cit.*, str. VII.

⁷⁰ Ennio STIPČEVIĆ, *Hrvatska glazba, povijest hrvatske glazbe do 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb 1997, 112, 116, 118.

benicima osobito je bio značajan Francesco Sponga-Usper, koji se u mladenačkoj dobi preselio u Veneciju i stekao za života ugled i široku reputaciju kao rijetko koji drugi hrvatski skladatelj onoga vremena. Stipčevićeva istraživanja Usperove ostavštine⁷¹ rezultirala su prvim uvođenjem njegove glazbe u program 27. Varaždinskih baroknih večeri na kojima su 26. rujna 1997. godine u okviru tradicionalnih prezentacija „Hrvatske glazbene baštine“ a pod nazivom „Izbor iz duhovnih skladbi“. Tada su u izvođenju Festivalskog vokalnog ansambla, koji je umjetnički vodio i svirao na pozitivu Saša Britvić,⁷² predstavljene prve suvremene izvedbe skladbi Francesca Sponga-Uspera. Transkripcije i basso continuo izradio je Ennio Stipčević a bio je izveden izbor iz Usperovih zbirki *Messa, e salmi da concertarsi* iz 1614. godine (*Laudate pueri, Confitebor tibi* i *Misa*),⁷³ te iz zbirke *Compositioni armoniche* iz 1619. godine (*Salvator mundi, Sancta et immaculata virginitas, Ave Maria, Cantate dilecto meo* i *Benedicam Dominum*).⁷⁴

Sve veća afirmacija koju je svojim transkripcijama predstavljenima prvenstveno na Varaždinskim baroknim večerima postizao Ennio Stipčević bila je u okviru 29. izdanja festivala potvrđena koncertom pod naslovo „Hrvatski glazbeni barok“. U Katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije predstavili su 27. rujna

⁷¹ Ennio Stipčević magistrirao je 1986. godine u razredu svojega mentora akademika Lovre Županovića na temu Francesca Sponga-Uspera. Iz njegova su pera i dvije kapitalne monografije o istarskom majstoru: *Francesco Sponga-Usper, Mletački glazbenik iz Poreča*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1990., 162 str.; *Francesco Sponga-Usper*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008., 207 str. Ova druga knjiga je dvojezična, na hrvatskom i na engleskom jeziku, a prema riječima autora „ta dva izdanja dijeli gotovo 20 godina, tijekom kojih su istraživanja iznijela mnogo novih spoznaja o glazbenom životu u Veneciji. Došlo je na vidjelo i nekoliko novih arhivskih spisa o Usperovom životu, među kojima je možda posebno važan dokument o krštenju, čime je dovedena u pitanje dosad pretpostavljena ubikacija njegova rođenja... I sâm sam posljednjih 10-tak godina imao prigodu neke svoje transkripcije Usperove glazbe „provjeriti“ na većem broju koncerata i snimaka. I premda nisam morao odustati od temeljnih zaključaka iznesenih u monografiji iz 1990., sada je izneseno toliko novih podataka, a diskurs izlaganja je do te mjere izmijenjen, da je možda prikladnije govoriti o novom, negoli o drugom izdanju.“ (Riječ na početku, str. 6). O dilemi je li mjesto Usperova rođenja bio Poreč ili Rovinj, raspravljeno je u monografiji iz 2008. godine, vidi str. 34-36.

⁷² Tada još mladi dirigent Saša Britvić (Zagreb, 1965.) profilirao se kao zainteresirani pobornik barokne glazbe a Festivalski vokalni ansambl bio je sastavljen posebno za tu prigodu i u njemu su sudjelovali mahom mladi pjevači, sopranistice Tamara Felbinger, Vesna Odoran, Renata Pokupić i Martina Zadro, altistice Martina Gojčeta, Marija Klasić-Kajmar, Bernardina Mjeda i Branka Sekulić, tenori Ozren Crnogorac, Milivoj Juras, Neven Mrzlečki i Želimir Puškarić, te basovi Ozren Bilušić, Josip Klišmanić, Neven Valent i Miroslav Živković.

⁷³ Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, op. cit.*, str. 98-105. Valja navesti i notno izdanje, Francesco Usper, *Messa concertata del secondo tuono a 5 (Messa, e salmi da concertarsi organo*, Venetia, 1614), priredio/edited by Ennio Stipčević, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2006. s informativnim Uvodom, navodima Usperovih modernih izdanja i Redaktorskim napomenama.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 106-114.

1999. godine glazbenici Dunja Vejzović, mezzosopran, Alen Kopunovi-Legetin, orgulje, pozitiv i čembalo, Igor Paro, chitarrone i Augustin Mršić, viola da gamba isključivo Stipčevićeve transkripcije komornih skladbi baroknih majstora Thomasa Cecchinija, Ivana Lukačića, Gabriella Pulitija i Vinka Jelića, a među njima je bila i skladba za čembalo *Aria francese prima* Francesca Sponge-Uspera iz skladateljeve prve tiskane zbirke *Ricercari et arie francesi* (Venecija, 1595.).⁷⁵ Kako je u programnom tekstu za koncert o kojemu je riječ Ennio Stipčević naglasio, ovaj je koncert donio „izbor iz hrvatskih ranobaroknih monodijskih skladbi, u odabir su ušli gotovo svi poznatiji hrvatski barokni skladatelji, oni koji su uz hrvatske krajeve vezani rođenjem, podrijetlom ili djelovanjem. K tome, težište je na skladbama u kojima je iskazan vokalni i instrumentalni barokni virtuoзит.“⁷⁶ U zagrebačkom su tisku prigodom ovog koncerta objavljene pohvale ne samo vrsnim izvedbama nego je naglašena i suradnja festivala s autorom transkripcija djela na programu.⁷⁷

Osnutak Hrvatskog baroknog ansambla u Zagrebu 1999. godine, vokalno-instrumentalnog sastava specijaliziranog za izvođenje domaće i strane glazbe baroknog razdoblja, čiji su osnivači bili orguljaš Mario Penzar i dirigent Saša Britvić, a članovi profesionalni glazbenici koji su se već afirmirali u izvođenju barokne glazbe, te prema njoj pokazivali posebnu naklonost, potaknuo je daljnje Stipčevićovo transkribiranje djela iz Usperova najopsežnijeg i svakako najznačajnijeg opusa *Compositioni armoniche* (Venecija, 1619.). Tako su vokalni solisti Hrvatskog baroknog ansambla sopranistica Tamara Felbinger, altistica Renata Pokupić, tenor Siniša Galović i bariton Miroslav Živković s instrumentalnim solistima violinistima Laurom Vadjon i Miljenkom Puljićem, violistom Milanom Čunkom, violončelistom Augustinom Mršićem, čembalistom Mariom Penzarom i za portativom Kristinom Putarek, te s Komornim zborom Hrvatskoga baroknog ansambla i Brass ansamblom „Ad gloriam“ pod umjetničkim vodstvom Saše Britvića na 31. Varaždinskim baroknim večerima 25. rujna 2001. godine predstavili izbor daljnjih prvih suvremenih izvedbi Stipčevićevih transkripcija iz zbirke *Compositioni armoniche* (*Canzon seconda a 8, Vulnera domine, Cantate dilecto, Sonata a 8, Vulnerasti cor meum, Confitemini Domino, Beatus qui intelligit, Capricio a 8, Expectans expectavi* i *La Battaglia per cantar e sonar*).

„U nemogućoj misiji vraćanja u život nečega što je već stoljećima mrtvo, muzikolog Ennio Stipčević je proveo godine i godine, proputovao pola Europe, stvorio mrežu susretljivih knjižničara, pregledao kilometre mikrofilmova, starih

⁷⁵ *Ibid.*, str. 84-90.

⁷⁶ Programska knjiga 29. Varaždinskih baroknih večeri, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁷⁷ Zlatko Stahuljak, Hrvatske ranobarokne skladbe, *Hrvatsko slovo*, 8. listopada 1999., str. 22; Višnja Požgaj, Hrvatski glazbeni barok i Dunja Vejzović, *Vjesnik*, 29. rujna 1999., str. 19.

tiskanih izdanja i rukopisa. Pri tom se nagutao prašine starih knjižnica i arhiva, ali sigurno i poniženja kada bi morao moljakati bilo pristup nesređenim i za javnost zatvorenim zbirkama, bilo novac od mjerodavnih institucija.⁷⁸ Doista, Stipčevićovo otkriće Usperovih partitura 1980-tih godina u Krakovu, u tamošnjoj Jagiellonskoj biblioteci⁷⁹ pružilo mu je jedinstvenu mogućnost predstavljanja toga skladatelja hrvatskoj i svjetskoj javnosti. U tom su kontekstu koncert 25. rujna 2001. godine glazbeni kritičari kao „uzbudljiv muzikološki i glazbeni događaj koji se odigrao u Franjevačkoj crkvi u Varaždinu dočekali navijački spram skladatelja koji potječe s naše strane Jadrana i sa zahvalnošću prema njezinim tumačima, jedinama kojima se Stipčević usudio povjeriti Usperovu glazbu.“⁸⁰ I treći osvrt na koncert s izborom canzona, sonata, capriccia i moteta koji je publika prigodom prvog susreta „znala nagraditi (kao) vrijedni doprinos Hrvatskog baroknog ansambla pa se *La Battaglia per cantar e sonar* za dva zbora u tada tipičnom venecijanskom dvozbornoj stilu morala ponoviti za dodatak“,⁸¹ rečito govori o velikom uspjehu transkripcija pa je „vjerojatno i sam inicijator prve suvremene izvedbe i prevoditelj kvadratnih nota zaključanih starim ključevima u suvremeno pismo, muzikolog Ennio Stipčević, bio iznenađen ljepotom „skladnih skladbi“ koju je pogledom na mikrofilmove mogao tek naslutiti.“⁸²

26. rujna 2003. godine u okviru 33. Varaždinskih baroknih večeri javnosti je bio ponuđen „pogled u zbirku *Il primo libro de madrigali a cinque voci* (In Venetia, Appresso Ricciardo Amadino, 1604.), jedinu sačuvanu Usperovu zbirku svjetovnoga vokalnog višeglasja.⁸³ U izvedbi proslavljenog ansambla Pro cantione antiqua⁸⁴ majstorstvo Francesca Uspera ima izgleda da zaživi u punom sjaju“,

⁷⁸ Branimir POFUK, Mrtav skladatelj uspješno oživljen, *Jutarnji list*, 28. rujna 2001., str. 24. U cjelini Pofukov osvrt na koncert s Usperovim prvim suvremenim izvedbama vrlo duhovito opisuje Stipčevićovo nalaženje djela kao i izvođačke domete glazbenika koji su ih predstavili varaždinskim slušateljima.

⁷⁹ Stipčević je pronašao izuzetno važna izdanja iz 16. i 17. stoljeća koja su se čuvala u Berlinu a za vrijeme Drugog svjetskog rata im se zameo svaki trag. Uz *Sacrae cantiones* Ivana Lukačića, zbirku *Motteti a cinque et a sei voci* Julija Skjavetića te tri zbirke Thomasa Cecchinija u Krakovu bila su i djela Francesca Uspera-Sponge, uključujući i zbirku *Compositioni armoniche*.

⁸⁰ Ivana BUŠIĆ, „Skladne skladbe“ majstora iz Poreča, *Cantus*, br. 111, 2001., str. 20.

⁸¹ Maja STANETTI, Desetljeće do prvog živog izvođenja, *Večernji list*, 27. rujna 2001., str. 17.

⁸² Ivana Bušić, *op. cit.*

⁸³ Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, op. cit.*, 2008., str. 90-97.

⁸⁴ Ugledni londonski ansambl nastupio je u sastavu kontratenori Iestyn Davies i Paul Esswood, tenori James Griffett i Andrew King i basi Michael George i Stephen Roberts, a osim na početku koncerta izvedenih „Hrvatskih madrigala“ Francesca Uspera na programu su pod zajedničkim nazivnikom „Seoske razbibrige i gradski hirovi“ bile izvedene skladbe engleskih baroknih majstora Thomasa Ravenscrofta, Williama Lawesa, Henrya Purcella, Edwarda Colemana i Thomasa Tomkinsa.

riječi su transkriptora Ennija Stipčevića.⁸⁵ Bili su izvedeni peteroglasni madrigali *Occhi un tempo mia vita*, *O notturno miracolo* – dijelovi 1 & 2, *Cor mio de tuo morire*, *Questi novelli fiori*, *Deh con lingua di pianto*, *Io bacio e son baciato* i *Hor che dorme Amarilli* – dijelovi 1 & 2. Iz zbirke od 19 madrigala ugledni je vokalni ansambl Pro cantione antiqua, poznat u Hrvatskoj po svojim dugo nenadmašenim izvedbama Skjavetićevih, Jelićevih i Lukačićevih moteta koje je ostvario 1970-tih godina u sklopu Glazbenih večeri u svetom Donatu u Zadru, odabrao sedam madrigala koji su rasponom dionica odgovarali njihovom (muškom) sastavu. „Izbacujući uvijek po jednoga iz igre i ostajući tako stalno u peteroglasnom sastavu, Pro cantione antiqua znalački je prevela vokabular glazbe koji smo zaboravili razumijevati. Donijela je slog koji se tu i tamo okupi u kadenci, a onda opet rasprši u osamljenost glasova što ipak krišom motre kretanje drugih i paze na susrete u okomici. Otkrila je značenje riječi koje dišu plućima glazbe i gube se s iscrpljivanjem njezinih mišića. Rastumačila je iznenadne promjene slika i raspoloženja koje se rađaju zgušnjavanjem ili razrjeđivanjem crnila na partituri, okupljanjem ili rastezanjem tonskog prostora i prenijela svu čulnost i čežnju koju je Usper znao osjećati i pretočiti u glazbu, ako već kao svećenik nije smio živjeti.“⁸⁶ Uspjeh svjetski renomiranoga vokalnog sastava za autoricu osvrta je ujedno i povod za poticanje zapadne obale Jadrana da, u mnoštvu glazbe koju iz tog razdoblja posjeduje, ponovno upozna Usperove madrigale o kojima se mi, iako su oni po stilu, jeziku i duhovnom zavičaju talijanski, moramo brinuti kao o svojoj baštini.⁸⁷

U suradnji s Klubom mecena Varaždinskih baroknih večeribili su 2004. godine u okviru 34. VBV-a programirani nastupi Hrvatskog kvarteta trombona (Mario Šincek, Marin Ferketin, Antonio Janković i Andrija Petej) i Solista sv. Marka (Marija Kuhar, Monika Cerovčec, Bosiljka Pavlović, Zlata Životić, Ivo Gamulin, Igor Kos, Neven Valent i Tomislav Fačini) u Martijancu, Vinici, Ludbregu i Prelogu, kojom su prigodom zagrebački trombonisti izveli Usperovu skladbu *Aria francese seconda*. Budući da Ennio Stipčević ističe kako je zbirka *Ricercari et arie francese* „bila zamišljena za četiri odjelita zvuka, dakle, za četiri instrumenta“,⁸⁸ moguće je opravdati i izvedbu za četiri trombona⁸⁹. To je ujedno bila i do sada

⁸⁵ Programska knjiga 33. Varaždinskih baroknih večeri, str. 32, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁸⁶ Ivana KOCELJ, Epizode iz života jedne glazbe, *Cantus*, br. 123, 2003., str. 17. Autorica hvali vrsnost stranoga ansambla ali u zaključku naglašava da „ufati se samo u ljubavnost stranaca kada je u pitanju naše glazbeno nasljeđe, nije dovoljno. Bez žarke ljubavi i truda nas samih, nema mu, to je sigurno, pravoga života.“

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, op. cit.*, 2008., str. 84.

⁸⁹ Vladimir KRANJČEVIĆ, Vrijeme „kulturne revolucije“ davno je za nama, *Vjesnik*, 24. travnja 2004., str. 12.

posljednja izvedba neke Usperove skladbe na varaždinskom festivalu, a i posljednja od Stipčevićevih transkripcija koje su Varaždinske barokne večeri imale na svojim programima.⁹⁰

Uz izuzetne vrijednosti koje su za Varaždinske barokne večeri tijekom godina imale Stipčevićeve transkripcije Usperovih djela, od značaja je i edukativna strana njegovih doprinosa koja se ogledala u popratnim tekstovima objavljenima u programskim knjigama festivalskih godišta na kojima su njegove transkripcije bile predstavljane. Tako u popratnom tekstu za prvi koncert 1997. godine⁹¹ Stipčević navodi podatke koji su širu koncertnu publiku upoznali sa skladateljem Francescom Spongom-Usperom, čiji je prvi učitelj u Veneciji neko vrijeme bio Andrea Gabrieli (1532./1533. – 30. kolovoza 1585.). Talijanski skladatelj i orguljaš kasnorenesansnog razdoblja (stric još poznatijeg skladatelja Giovannijsa Gabrielija) poučio je Uspera o zakonitostima skladateljskog poziva onodobnog stilskog usmjerenja venecijanske tradicije koja je imala veliki utjecaj u tadašnjim glazbenim sredinama i to ne samo u Italiji. Stoga ne čudi činjenica da se Usper s ponosom potpisao kao učenik Andreje Gabrielija, „discepolo di Andrea Gabrieli“, na svojoj prvoj tiskanoj zbirci *Ricercari et arie francesi* objavljenoj u Veneciji 1595. godine. S vremenom je Francesco Sponga (Spongia, Sponza) počeo zauzimati mjesto traženog orguljaša i kapelnika te napokon i plodnog i uvaženog skladatelja. Obiteljskom je prezimenu u svojoj četrdesetoj godini dodao i prezime Usper, u čast zaštitnika Lodovica Uspera, venecijanskog advokata.⁹² Francesco

⁹⁰ Ovim radom nisu obuhvaćene Stipčevićeve transkripcije skladbi Hieronima Talona Polensisa koje su bile predstavljene na 29. Varaždinskim baroknim večerima 25. rujna 1999. godine, iste godine kada su bila izvedena i djela dobro poznatih hrvatskih baroknih majstora. Nemajući nikakve dvojbe o vrsnosti Stipčevićevih transkripcija dvanaest obrađenih skladbi, kao niti o primjernim izvedbama Festivalnog vokalnog ansambla pod ravnanjem Saše Britvića, zbog doista nedostatnih podataka o skladatelju te zbog evidentne potrebe da se životopis autora još podrobnije istraži navodim tek riječi autora transkripcija iz programske knjige festivala: „I neveliki skladateljski opus što ga je 1628. i 1629. potpisao Hieronimus Talonus Polensis poziva, da ga nakon toliko stoljeća otrgnemo zaboravu. Nema dvojbe da nekoliko uspješnih skladbi mogu i danas izdržati provjeru suvremenoga senzibiliteta, mogu snagom argumenata umjetnosti svjedočiti o slabo poznatoj starijoj hrvatskoj glazbenoj baštini. Uostalom, skladateljev potpis ne iscrpljuje se niti u imenu, niti u prezimenu, niti pseudonimu, već je otisnut u glazbi samoj Nije li možda upravo to poruka koju nam je svojom duhovnom glazbom ostavio naš barokni skladatelj, Puljanin Hieronimus Talonus?“. Vidi u: Programska knjiga 29. Varaždinskih baroknih večeri, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁹¹ Programska knjiga 27. Varaždinskih baroknih večeri, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

⁹² Lodovico Usper je bio odvjetnik bratovštine San Giovanni Evangelista u kojoj je djelovao Francesco Sponga. O temi venecijanskih bratovština iscrpno je pisao Jonathan Glixon u knjizi *Honoring God and the City: Music at the Venetian Confraternities, 1260-1807*, (Oxford University Press, Oxford-New York, 2003.), djelu koje je iscrpno uvedeno na internetu gdje je i navod da je Lodovico Usper bio „brother in the scuola“:

<http://books.google.hr/books?id=u9kXFwOWbycC&pg=PA316&dq=francesco+sponga+usper&f=false>

Sponga-Usper je djelovao u venecijanskoj bratovštini San Giovanni Evangelista (1596.-1607.), bio je zaposlen kao orguljaš u crkvi San Salvatore (1605.-1627.), a dvije je godine (1621.-1622.) proveo i kao drugi orguljaš u bazilici San Marco. Godine 1631. bio je imenovan jednim od trojice beneficiranih svećenika u bratovštini San Giovanni Evangelista, dočekavši starost kao „capo della scuola“.

Francesco Sponga-Usper je objavio pet samostalnih zbirki, svojim je vokalnim i instrumentalnim djelima bio zastupljen u nekoliko suvremenih antologija, ne samo u Veneciji, nego i kod sjevernoeuropskih tiskara, a njegov je osebujan skladateljski stil bio zapažen i registrirali su ga već i neki od starijih teoretičara.⁹³ Godine 1619. sudjelovao je s Giovannijem Battistom Grillom i Claudijem Monteverdijem u skladanju rekvijema u čast Cosima II. Medicija, no misa, za koju je skladao *Graduale* i *Tratto*, nažalost nije sačuvana. Uz spomenuti prvijenac iz 1595. godine u kojemu se nalaze polifone instrumentalne skladbe, sačuvani su peteroglasni madrigali u kasnorenesansnoj venecijanskoj tradiciji (*Il primo libro de madrigali a cinque voci*, Venecija 1604.), zatim opsežna zbirka instrumentalnih i duhovnih skladbi različitih liturgijskih namjena (*Messa, e salmi da concertarsi nell'organo*, Venecija 1614.), nadalje zbirka monumentalnih dimenzija, možda najznačajnije Usperovo skladateljsko djelo *Compositioni armoniche* (Venecija 1619.) i na poslijetku crkvene polifone skladbe dijelom u modernom koncertantnom slogu, a dijelom u starijem stilu, „in stile antico“ (*Salmi vespertini*, Venecija 1627.).

Stipčevićovo zanimanje za Usperove duhovne skladbe očitovalo se u odabiru djela koja je transkribirao za prvi koncert na Varaždinskim baroknim večerima 1997. godine, pruživši presjek iz različitih faza skladateljeva stvaralaštva. Tako je, kako ističe transkriptor⁹⁴, javnosti predstavio raznovrsne glazbene oblike (od polifone mise u Palestrininom stilu, preko virtuoznih duhovnih koncerata bliskih skladateljskom krugu iz venecijanske crkve dei Frari, do moteta „a 8“ u stilu gabrijelijevske dvožbornosti).

U zbirci *Messa, e salmi da concertarsi* (1614.) predstavio je Francesco i svog nećaka Gabriela Spongu-Uspera u posveti porečkom biskupu i vrsarskom grofu Leonardu Tritoniju, navodeći kako oni „premda daleko od domovine ipak se rado sjećaju svog prelata i zaštitnika.“⁹⁵ Za razumijevanje Usperova odlaska u Veneciju važno je Stipčevićovo navođenje podatka da je biskup Tritonio u vizitacijskim izvješćima Svetoj Stolici opisivao katastrofalno stanje u Poreštini na početku 17. stoljeća, uzrokovano učestalom turskom opasnošću i trajnom oskudicom. Tako

⁹³ Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, op. cit.*, 2008., Svjedočanstva suvremenika, stariji leksikoni, str. 10-16.

⁹⁴ Programska knjiga 27. VBV, str. 20-21.

⁹⁵ *Ibid.*, str. 21.

Stipčević dovodi u vezu Tritonijeve zapise i zaključuje da nam prema njima može biti jasno zašto je Francesco Sponga-Usper, kao uostalom i toliki drugi u to doba, napustio hrvatske krajeve.⁹⁶

Stipčevićev uporni tragalački, znanstveni i transkriptorski rad vezan uz Francesca Spongu-Uspera bio je oplodjen iscrpnijim podacima upućenima koncertnim posjetiteljima u varaždinskoj Franjevačkoj crkvi 25. rujna 2001. godine, kojom su prigodom, kao što je već navedeno, bile predstavljene prve suvremene izvedbe njegovih transkripcija izabranih skladbi iz zbirke *Compositioni armoniche*⁹⁷. Tako Stipčević svoj tekst započinje izvješćem o uglednom njemačko-američkom muzikologu Alfredu Einsteinu, autoru referativnih monografija o Mozartu i Schubertu, te trosveščane monografije o talijanskom madrigalu, koji je 1918. godine objavio članak naslovljen „Ein Concerto grosso von 1619“ (Concerto grosso iz 1619. godine).⁹⁸ U tom je tekstu Einstein ustvrdio kako je u zbirci *Compositioni armoniche* Francesca Uspera, venecijanskoga skladatelja o kojemu se do tada jedva što znalo, uspio otkriti najraniji poznati primjer *concerta grossa*. Einstein tada nije objavio skladbu *Sinfonia a 8* o kojoj je pisao (ovu i još neke druge instrumentalne skladbe Francesca i Gabriela Sponga-Uspera objavio je Ennio Stipčević)⁹⁹, no svoju je tvrdnju temeljio na dobrom uvidu u Usperovo instrumentalno skladateljstvo, o čemu svjedoče transkripcije iz njegove ostavštine (deset svezaka transkripcija instrumentalne glazbe 16. stoljeća koji su danas pohranjeni u Smith Collegeu, Western Josten Library, od kojih treći svezak sadrži pedesetak velikih stranica prijepisa Usperovih skladbi iz zbirke *Compositioni armoniche*). Pa ipak, Einstein nije nikada objavio svoje transkripcije Usperovih djela, tek ga je usputno spomenuo u monografiji o madrigalu, pa tako nije u većoj mjeri pridonio osvjetljavanju njegova lika i stvaralaštva.

Kako je, prema Stipčevićevim riječima, „Usperov madrigalistički opus danas svakako najslabije poznat“, ¹⁰⁰ moguće je zaključiti da je upravo varaždinska pu-

⁹⁶ *Ibid.*, str. 21. Dijelovi ovog teksta preuzeti su iz monografije Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, Mletački glazbenik iz Poreča*, MIC, Zagreb 1990.

⁹⁷ Programska knjiga 31. Varaždinskih baroknih večeri, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin. Na ovom mjestu valja napomenuti da je prije koncerta bila održana promocija notnog izdanja Francesco Usper *Forse vien fuor L'aurora...*, koje je priredio Ennio Stipčević a 2001. godine objavio Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb. To izdanje uz navedeni naslov pete-roglasnog madrigala sadrži još i šesteroglasni motet uz basso continuo *Ave Maria* i motet za tri glasa, dvije violine i basso continuo *Expectans expectavi*.

⁹⁸ U zborniku *Festschrift Hermann Kretzschmar*, Leipzig, 1918.; R/New York 1973.

⁹⁹ Ennio Stipčević, *Francesco Usper (Poreč), Sinfonia prima a 8 (1619)* (Renesansna i barokna glazba u Hrvatskoj / Renaissance and Baroque Music in Croatia), HOUKU, Zagreb 1998, 11 str. partiture i dionice.

¹⁰⁰ Programska knjiga 33. Varaždinskih baroknih večeri, Arhiv VBV, Koncertni ured Varaždin.

blika imala prednost u upoznavanju tog dijela svjetovne Usperove produkcije. Za to je bio zaslužan, kao što je već navedeno, izuzetno uspjeti koncert održan 26. rujna 2003. Iz Stipčevićevih programskih napomena saznajemo da se na naslovnici zbirke *Il primo libro de madrigali a cinque voci* (1604.), koju je Usper posvetio venecijanskom plemiću Pietru Lipomanu, „pripadniku one iste obitelji koje je član Ivan Lipomano bio porečkim biskupom“;¹⁰¹ skladatelj prvi put potpisao kao Spongia detto Usper, Sponga zvan Usper. Jednako je tako važna Stipčevićeva pretpostavka da je upravo Usperova „prva knjiga madrigala“ bila i prva skladateljeva „viza za zahtjevno sjevernoeuropsko glazbeno tržište.“¹⁰²

Uz navođenje pjesnika čije je tekstove Usper uglazbio, te uz napomenu kako „osjećaj za zvukovni prostor i specifična glazbena fraza, obogaćena sitnim repetitivnim pomacima, ne jednom daju naslutiti kasnije Usperove instrumentalne sinfonie i canzone“;¹⁰³ zaključuje Stipčević kako je Usperova zbirka madrigala „neuočena ali važna karika u zlatnoj niski ranobarokne madrigalističke produkcije.“¹⁰⁴

Slijedom navedenoga, te napose slijedom muzikoloških i arhivskih istraživanja i marljivog rada na transkripcijama Usperovih djela, moguće je zaključiti kako je i u ovom slučaju Stipčević hrvatskoj glazbenoj baštini kasnog 16. i prve polovice 17. stoljeća pridao skladateljsko ime koje i u svjetskim razmjerima svojim opusom zavrjeđuje osobitu pozornost. Ili, iskazano riječima hrvatskog muzikologa i vrijednog transkriptora hrvatske barokne glazbe Ennija Stipčevića, „njegujući tradicionalni način mišljenja o harmoniji i melodici, poštujući renesansne uzore mletačko-nizozemske polifone škole 16. stoljeća i nastojeći očuvati jedinstvo oblikovnih elemenata u glazbi, pridonio je prenošenju nekih tradicionalnih vrednota u budućnost. Među suvremenima Francesco Sponga-Usper bio je *mali klasik*.“¹⁰⁵

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 32. Pietro Lipomano je zacijelo bio jedan od Usperovih mecena o kojima je mladi Porečanin 1604. godine još financijski ovisio.

¹⁰² *Ibid.*, str. 32-33. Da su Usperovi madrigali bili dobro primljeni na tržištu tadašnje kulturne Europe potvrđuje i činjenica da su bili uključeni u madrigalističke antologije, primjerice u Nürnbergu 1604., te 1606. godine u zbirci Melchiora Borchgrevincka u Kopenhagenu, uz bok najistaknutijih majstora nove barokne umjetnosti.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 34.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Ennio Stipčević, *Francesco Sponga-Usper, op. cit.*, 2008., str. 136.

ZAKLJUČAK

Uvid u stvaralaštvo trojice u ovom radu obrađenih skladatelja koje je Ennio Stipčević kao nova imena¹⁰⁶ uveo u repertoar koncerata na Varaždinskim baroknim večerima, te napose uvid u njegove u notnim izdanjima objavljene transkripcije i redaktorski rad na odabranim djelima, pokazuju izrazitu objektivnost i, valja istaći, suvremeni pristup tom znanstveno baziranom radu. Naime, Stipčević je u svojim postupcima s otkrivenim rukopisima filološki paleografski krajnje vjeran građi i strogo se drži rukom skladatelja zapisanih notnih predložaka. Pri tome on, kada naiđe na određene nejasnoće, te dubioze stavlja u popratni kritički aparat svojih izdanja, u redaktorske napomene, a u notnim tekstovima koje transkribira i objavljuje za suvremeno izvođenje ispravlja samo one pojedinosti koje ocjenjuje kao pogreške u autorovom zapisu.

Posebno je važan Stipčevićev odnos prema unošenju dionice bassa continuo (još i "thoroughbass," "figured bass," "basse cifrée" (franc.), "generalbass" (njem.) ili "continuo"),¹⁰⁷ koju tek vrlo rijetko izrađuje. Činjenica je da su današnji izvođači barokne glazbe, pretežno mladi glazbenici koji već u studijskom curriculumu imaju predmet „Basso continuo“, dobro upućeni u realizaciju te dionice i njihove su spoznaje i mogućnosti izvođenja daleko uznapredovale u odnosu na prijašnja školovanja orguljaša, čembalista i drugih glazbenika koji izvode basso continuo. Ta obrazovanost isključuje potrebu za ispisivanjem dionice bassa continuo i za skladateljskim porivima i intervencijama koje bi interpretima nametale samo transkriptorova rješenja. U tome je upravo sam Stipčević, prema njegovim riječima, stekao tijekom sada već više od dva desetljeća rada, pouzdana iskustva koja, u konzultacijama s glazbenicima, prema potrebi, tek navodi kao svoja mišljenja. Nadalje, a tu treba osobito naglasiti sada već četiri desetljeća dugu edukativnu stranu Varaždinskih baroknih večeri, zahvaljujući kojoj su stasale mlade generacije stručnjaka za izvođenje barokne glazbe i u Hrvatskoj, pa su pred priređivače suvremenih notnih izdanja postavljeni i drukčiji zadaci.¹⁰⁸

Doista, moguće je zaključiti da je, zahvaljujući upornom radu muzikologa Ennija Stipčevića i njegovim bogato stečenim iskustvom koje hrvatski glazbe-

¹⁰⁶ Stipčevićeva istraživanja ušla su u bibliografiju u natuknicama o ovoj trojici skladatelja i u najnovijoj referentnoj enciklopedijskoj literaturi, primjerice u *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Haibl, usp. bilj. 8; Nembri, usp. bilj. 57; Eleanor Selfridge-Field, Usper [Sponga, Spongia, Sponza], Francesco, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 26, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 173-174.

¹⁰⁷ Internet: What is basso continuo? <http://www.medieval.org/emfaq/misc/continuo.html>; http://en.wikipedia.org/wiki/figured_bass

¹⁰⁸ Ennio Stipčević, Suvremena notna izdanja starije hrvatske glazbe (od kraja 15. do početka 19. stoljeća), *Arti Musicae*, 38/2, 2007., str. 181-216.

nici često i rado koriste, upravo varaždinsko zainteresirano slušateljstvo već desetljećima u privilegiranoj poziciji upoznavanja Stipčevićevih najnovijih otkrića u okvirima hrvatske glazbene baštine. Varaždinske barokne večeri, kao jedinstveni stilski osmišljeni festival u Hrvatskoj, jedini koji se sustavno posvećuje hrvatskoj i svjetskoj baroknoj glazbi i stvaralaštvu koje je neposredno prethodilo ili slijedilo, a koje Stipčević duhovito naziva „vježbalištem barokne glazbe“, omogućuju tako da prvi put danas, nakon stoljeća provedenih u tišini svjetskih arhiva i knjižnica, zazvuče djela majstora čije stvaralaštvo vrsno dodaje potpuno nove sastavnice bogatom mozaiku prvenstveno hrvatske ali i svjetske glazbene baštine. U tom smjeru i u suradnji s marnim istraživačem varaždinski festival nedvojbeno valja nastaviti svoje trajanje.

SAŽETAK

HRVATSKA GLAZBENA BAŠTINA NA VARAŽDINSKIM BAROKNIM VEČERIMA OGLEDI O TRANSKRIPCIJAMA I REDAKCIJAMA: ENNIO STIPČEVIĆ

Hrvatski muzikolog Ennio Stipčević (Zagreb, 1959.) tijekom svih godina, od diplome (1983.) i magisterija (1986.) na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te doktora na zagrebačkom Filozofskom fakultetu (1993.), najveće zanimanje pokazuje za istraživački rad na području starije glazbe. Tako su u središtu njegova znanstvenoga rada starija hrvatska glazba, arhivska istraživanja i glazbena paleografija. Mogućnosti za koncentrirano posvećivanje muzikološkim istraživanjima pružilo mu je i radno mjesto, budući da je od 1984. zaposlen u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (Odsjek za povijest hrvatske glazbe), sada u zvanju višeg znanstvenog suradnika. Stipčević se posvećuje i pedagoškom radu, pa od 1994. predaje muzikološke predmete na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a od 1997. i na Hrvatskim studijima.

Godine 1986. u sklopu Osorskih glazbenih večeri pripremio je simpozij o glazbenom baroku u Hrvatskoj, a radovi s toga znanstvenog skupa objavljeni su u zborniku *Glazbeni barok u Hrvatskoj* (Osor: OGV, 1989). Kako je, dakle, Stipčević ubrzo stekao ugled ozbiljnog i marljivog istraživača, bile su mu dodijeljivane stipendije zahvaljujući kojima je boravio je na studijskim putovanjima u Veneciji i Rimu (1987.), Grazu (1992.), Firenzi (1994.), Parizu (1995.), a školsku godinu 1996/97. zahvaljujući stipendiji fondacije Fulbright proveo je kao *visiting scholar* na Yale University (New Haven) u SAD. Od 1999. prihvaćen je kao *fellow* u institutu Villa I Tatti u Firenzi (The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies), a od 2006. surađuje s Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

u Toursu. Od 1994. član je suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (reizabran 2004.).

Do sada objavljenih šezdesetak znanstvenih radova, među kojima trinaest knjiga i dvadesetak notnih izdanja, svjedoče izuzetnu znanstvenu znatiželju, upornost i discipliniranost u istraživanjima i nerijetko znatnu sreću u pronalaženju vrijednih notnih rukopisa i dokumenata kojima Stipčević nadograđuje mozaik prvenstveno hrvatske glazbene povijesti 16., 17. i 18. stoljeća. S takvim je rezultatima rada, osobito nakon smrti svojega mentora i najzaslužnijeg promicatelja hrvatske starije glazbe, akademika Lovre Županovića (Šibenik, 1925. – Zagreb, 2004.), upravo Stipčević zauzeo najistaknutije mjesto među suradnicima Varaždinskih baroknih večeri. Tradicija prvih suvremenih izvedbi djela hrvatske kasnorenesansne i barokne glazbe je u Varaždinu nastavljena i po tome festival i dalje zauzima središnje mjesto u afirmaciji zaboravljenih a novootkrivenih djela hrvatske glazbene baštine.

Pojavljivanjem s transkripcijom stavka iz *Mise u A-duru, Agnus Dei II*, austrijskog skladatelja Johanna Petrusa Jakoba Haibela (Graz, 1762. – Đakovo, 1826.), na 13. Varaždinskim baroknim večerima 1983. godine, dakle kratko nakon diplome, započeo je Stipčević suradnju s varaždinskim festivalom koja se trajno obogaćuje novim otkrićima, novim transkripcijama i obradama i uvođenjem novih skladateljskih imena koja pripadaju razdoblju njegova zanimanja. Bilo da je riječ o hrvatskim skladateljima koji su djelovali u domovini ili izvan nje, ili pak o stranim glazbenicima koje su životni pozivi doveli u Hrvatsku, na Varaždinskim su baroknim večerima u Stipčevićevim transkripcijama po prvi put zazvučala djela već poznatih, ali i sasvim „novih“ skladatelja. Tomaso Cecchini (Verona, 1580/85.-Hvar, 1644.), Leopold Ignacije Ebner (Varaždin, 1769.-Varaždin, 1830.) Atanazije Jurjević (Georgiceus, Split, oko 1599.-Beč?, oko 1640.), Ivan Lukačić (Šibenik, oko 1587.-Split, 1648.), Damjan Nembri (Hvar, 1584.-Venecija, oko 1648.), Gabriello Puliti (Montepulciano, oko 1575.-Koper?, 1642/43.), Francesco Sponga-Usper (Poreč, 1561.-Venecija, 1641.) i Hieronimus Talonus-Polensis (16./17. st.) skladatelji su čija je glazba u znatnoj mjeri obogatila Varaždinske barokne večeri tijekom godina u kojima Ennio Stipčević tako brižno i s velikim iskustvom podastire partiture za suvremena izvođenja. Time on zavrijeđuje, uz sve pohvale i nagrade, i zahvalnost svih kojima je varaždinski festival u srcu. Na tom je tragu i ovaj rad kojim se želi prikazati dugogodišnji mar istaknutog transkriptora starije hrvatske glazbe.

Ključne riječi: barokna glazba; hrvatska barokna glazba; Varaždinske barokne večeri; transkripcije i redakcije; Tomaso Cecchini; Leopold Ignacije Ebner; Johann Petrus Jakob Haibel; Atanazije Jurjević; Ivan Lukačić; Damjan Nembri; Gabriello Puliti; Francesco Sponga-Usper; Hieronimus Talonus-Polensis; Ennio Stipčević.

SUMMARY

CROATIAN MUSICAL HERITAGE AT THE VARAŽDIN BAROQUE EVENINGS – EXAMPLES OF TRANSCRIPTIONS AND EDITIONS: ENNIO STIPČEVIĆ

In all the years following his bachelor's (1983) and master's degree (1986) at the Academy of Music in Zagreb, and his doctorate obtained from the Faculty of Philosophy in Zagreb (1993), the Croatian musicologist Ennio Stipčević, (Zagreb, 1959) has been intensely dedicated to research into Early music. Early Croatian music, archive research and music paleography form the centre of his scientific activities. An added bonus to his musicological research is provided by his place of work at the Croatian Academy of Sciences and Arts (Department of History of Croatian Music), where he is currently holding the post of senior researcher. In addition to research, Stipčević is also involved in pedagogical work. He has taught musicological subjects at the Academy of Music in Zagreb since 1994 and at Croatian Studies since 1997.

In 1986, he prepared a symposium on music baroque in Croatia within Osor Music Evenings. Papers from this scientific gathering were published in the *Almanac of Music Baroque in Croatia* (Osor: OGV, 1989). Thanks to Stipčević's reputation as a serious and hard-working researcher, he received scholarships that allowed him to make study trips to Venice and Rome (1987), Graz (1992), Florence (1994), and Paris (1995). As a recipient of a prestigious Fulbright Scholarship, he spent the academic year 1996/97 at Yale University (New Haven, USA) as a visiting scholar. Since 1999, he has been a fellow at Villa I Tatti in Florence (The Harvard University Centre for Italian Renaissance Studies), while since 2006 he has cooperated with Centre d'Études Supérieures de la Renaissance in Tours. He has been an associated member of the Croatian Academy of Sciences and Arts since 1994 (re-elected in 2004).

About sixty scientific papers, including thirteen books and some twenty scores published to date, testify the exceptional scientific inquisitiveness, perseverance and discipline in research, but also the considerable luck in discovering valuable manuscripts and documents with which Stipčević steadfastly adds to the mosaic of primarily Croatian musical history of the 16th, 17th and 18th centuries. It is owing to the results of his work, particularly after the death of his mentor and the most deserving advocate of Croatian Early music, Academician Lovro Županović (Šibenik, 1925 – Zagreb, 2004), that Stipčević has become one of the most distinguished associates of Varaždin Baroque Evenings. With the tradition of first modern performances of works of Croatian late Renaissance and Baroque music, the festival in Varaždin continues to play the pivotal role in the affirmation of forgotten and newly discovered works of Croatian musical heritage.

The transcription of a movement from the *Mass in A Major, Agnus Dei II*, by the Austrian composer Johann Petrus Jacob Haibel (Graz, 1762 – Đakovo, 1826) which Stipčević presented at the 13th Varaždin Baroque Evenings in 1983, shortly after his graduation, marked the beginning of a fruitful cooperation between him and the Varaždin festival. This cooperation is permanently enriched with new discoveries, new transcriptions and arrangements, and with the introduction of new composer names that belong to the period of his interest. Whether it be Croatian composers who worked in the country or abroad or foreign composers who followed their life calling to Croatia, in Stipčević's transcriptions the music of both known and completely "new" composers has reverberated at the Varaždin Baroque Evenings festival for the first time. Tomaso Cecchini (Verona, 1580/85 – Hvar, 1644), Leopold Ignacije Ebner (Varaždin, 1769 – Varaždin, 1830), Atanazije Jurjević (Georgiceus, Split, around 1599 – Vienna?, around 1640), Ivan Lukačić (Šibenik, around 1587 – Split, 1648), Damjan Nembri (Hvar, 1584 – Venice, around 1648), Gabriello Puliti (Montepulciano, around 1575 – Koper?, 1642/43), Francesco Sponga-Usper (Poreč, 1561 – Venice, 1641), and Hieronimus Talonus-Polensis (16th/17th century) are among the composers whose music has enriched the Varaždin Baroque Evenings festival in all the years in which Stipčević has so conscientiously and with such expertise provided scores for contemporary performances. In addition to all the acknowledgements and awards, Ennio Stipčević also deserves the warmest gratitude of all those who have the Varaždin festival at heart. This work is a tribute to the hard work and dedication with which this distinguished transcriber of Early Croatian music has endowed our musical heritage.

Key words: Baroque music; Croatian Baroque music; Varaždin Baroque Evenings; transcriptions and editions; Tomaso Cecchini; Leopold Ignacije Ebner; Johann Petrus Jakob Haibel; Atanazije Jurjević; Ivan Lukačić; Damjan Nembri; Gabriello Puliti; Francesco Sponga-Usper; Hieronimus Talonus-Polensis; Ennio Stipčević.

Literatura

1. ***, Haibel (Heibel) Petrus Jakob, *Muzička enciklopedija*, 2 Gr-Op, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, str. 60.
2. Josip ANDREIS, *Music in Croatia*, Institute of Musicology, Academy of Music, Zagreb, 1974.
3. Josip ANDREIS, *Povijest glazbe 4, Liber Mladost*, Zagreb 1974.

4. Zdravko BLAŽEKOVIĆ - Ennio STIPČEVIĆ, Johann Petrus Jakob Haibel (1762-1826) i njegovih šesnaest novopronađenih misa iz Đakova (= hrvatski prijevod studije), Johann Petrus Jakob Haibel (1762-1826) and His Sixteen Newly-Discovered Masses from Djakovo (Croatia), u: *OFF Mozart. Glazbena kultura i "mali majstori" Srednje Europe 1750.-1820./Off Mozart. Musical Culture and the "Kleinmeister of Central Europe" 1750-1820*, (ur. Vjera Katalinić), HMD-HAZU, Zagreb 1995.
5. Peter BRANSCOMBE, Haibel [Haibl, Heibel], (Johann Petrus) Jakob [Jacob], *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 10, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 665.
6. Tea BRUNŠMID, *Vesperae, Muzička enciklopedija*, 3 Or-Ž, Dodatak, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1976., str. 657.
7. Ivana BUŠIĆ, „Skladne skladbe“ majstora iz Poreča, *Cantus*, br. 111, 2001., str. 20.
8. Ivana KOCELJ, Epizode iz života jedne glazbe, *Cantus*, br. 123, 2003., str. 17.
9. Vladimir KRANJČEVIĆ, Vrijeme „kulturne revolucije“ davno je za nama, *Vjesnik*, 24. travnja 2004., str. 12.
10. F. Ž. KUHAČ, Glazba u djakovačkoj biskupiji, u: Spomen cvieće iz hrvatskij (! u njemačkoj enciklopediji) i slovenskih dubrava, Zagreb, 1900.
11. Damjan NEMBRI, *Brevis et facilis psalmodia Quattuor vocibus modulatio, Venetiis 1641*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2006.
Rozina PALIĆ-JELAVIĆ: Johann Petrus Jakob*Haibel I njegovo stvaralaštvo na području mise, *Arti musices*, 34/1-2, 2003, str. 21-55.
12. Dragan PLAMENAC/Ennio STIPČEVIĆ, Nembri, Damianus (Octavianus), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 17, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 750.
13. Branimir POFUK, Psalmi, programski tekst za CD izdanje *Psalmi Anđelka Igreca*, CD GV 0142, Aulos.
14. Branimir POFUK, Mrtav skladatelj uspješno oživljen, *Jutarnji list*, 28. rujna 2001., str. 24.
15. Adalbert REBIĆ, Psalmi, programski tekst za CD izdanje *Psalmi Anđelka Igreca*, CD GV 0142, Aulos.
16. Philipp SPITTA, (Maria) Sophie Weber, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 27, 2. izd., Oxford University Press, New York 2001., str. 134.
17. Maja STANETTI, Desetljeće do prvog živog izvođenja, *Večernji list*, 27. rujna 2001., str. 17.
18. Ennio STIPČEVIĆ, *Glazbeni barok u Hrvatskoj*, Osorske glazbene večeri, Osor 1989.
19. Ennio STIPČEVIĆ, *Glazba iz arhiva*, "Johann Petrus Jakob Haibel i njegovih šesnaest novopronađenih misa iz Đakova", Matica Hrvatska, Zagreb 1997.
20. Ennio STIPČEVIĆ, *Hrvatska glazba, povijest hrvatske glazbe do 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb 1997.
21. Ennio STIPČEVIĆ, *Francesco Sponga-Uesper, Mletački glazbenik iz Poreča*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1990., drugo izdanje, *Francesco Sponga-Uesper*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008.

22. Francesco USPER, *Messa concertata del secondo tuono a 5 (Messa, e salmi da concertarsi organo, Venetia, 1614)*, priredio/edited by Ennio Stipčević, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2006.
23. Zdenka VEBER, Povijesno značenje "Varaždinskog skladateljskog kruga", Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, Varaždin 1991., str. 223-233.